

Kirgizsko – monitor ekonomického vývoja 26/11/2019

1. Aktuálny makroekonomický vývoj / očakávané trendy:

Kirgizská ekonomika zaznamenáva v priebehu r. 2019 pomerne pozitívne tendencie, hlavne v oblasti priemyslu a čiastočne aj služieb. **Rast reálneho HDP za január – október 2019 dosiahol 5,7 %** a mierne sa spomalil oproti hodnote 6,4 % dosiahnutej v 1. polroku 2019. Stále je však takmer dvakrát vyšší, ako za celý predchádzajúci rok, keď dosiahol 3,5 %. V nominálnom vyjadrení HDP činil 454,9 mld. KGS (5,9 mld. EUR). EBRD vo svojej aktuálnej prognóze z novembra 2019 očakáva, že **rast HDP Kirgizska v tomto roku dosiahne 4,3 % a mierne sa spomalí na 3,7 % v r. 2020.**

Produkcia v priemysle za 1-10/2019 predstavovala **223,6 mld. KGS (2,9 mld. EUR)** a v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka zaznamenala nárast o 14,0 %. Hlavný podiel patril **priemyselnej výrobe** so 178,3 mld. KGS (2,3 mld. EUR) alebo 79,7 % celkovej produkcie v priemysle za 10 mesiacov r. 2019. Kľúčovým odvetvím v rámci priemyselnej výroby bola **výroba základných kovov (hlavne zlata)** a hotových kovových výrobkov (114,9 mld. KGS (1,5 mld. EUR) alebo 51,4 % produkcie v priemysle), ktorému čiastočne dokázala sekundovať výroba potravín (18,3 mld. KGS/237 mil. EUR) a výroba gumených a plastických produktov (17,3 mld. KGS/224 mil. EUR). Produkcia v stavebníctve bola 111,7 mld. KGS (1,4 mld. Eur, +9,4 %).

Objem poľnohospodárskej výroby za 1-10/2019 dosiahol 192,6 mld. KGS (2,4 mld. EUR) pri medziročnom náraste o 1,8 %. **V sektore služieb** pokračuje mierny rast realizovaných objemov **maloobchodného predaja** (217,2 mld. KGS/2,8 mld. EUR, +3,9 %), **veľkoobchodu** (195,4 mld. KGS/2,5 mld. EUR, +4,6 %), dopravy a skladovania (27,4 mld. KGS/355 mil. EUR, +2,7 %), telekomunikačných služieb (19,6 mld. KGS/254 mil. EUR, +2,9 %).

Investície do základného kapitálu firiem za 9 mesiacov r. 2019 boli 90,0 mld. KGS (1,2 mld. EUR) a oproti rovnakému obdobiu predchádzajúceho roka sa zvýšili o 7,4 %. Investície **smerovali hlavne do ťažby nerastných surovín** (18,0 mld. KGS/234 mil. EUR) s podielom 20 % na celkových investíciách, ďalej do dopravy a skladovania (12,2 %), zásobovania vodou a odpadového hospodárstva (5,2 %), veľkoobchodu a maloobchodu (4,8 %). Z pohľadu zdrojov hlavný podiel (71 %) patril vnútorným investíciám (63,9 mld. KGS/827 mil. EUR), predovšetkým vlastným prostriedkom firiem a organizácií (31,8 % z celku). Vonkajšie investície dosiahli 26,1 mld. KGS (338 mil. EUR; 29 %) a medziročne sa zvýšili o 27,5 %. **V rámci vonkajších zdrojov investícií ide hlavne o zahraničné úvery** (14,2 mld. KGS/184 mil. EUR, nárast o 22,4 %), **zahraničné granty a humanitárnu pomoc** (7,1 mld. KGS/92 mil. EUR, +73 %). Priame zahraničné investície predstavovali 2,7 mld. KGS (35 mil. EUR; pokles o 0,3 %).

Medziročná **miera inflácie v októbri 2019 bola 2,6 %** (ročná 1,2 %). V uvedenom období bolo evidovaných 83,3 tis. nezamestnaných (nárast o 18,9 %), **miera nezamestnanosti dosiahla 3,3 %**.

Zahraničný obchod Kirgizska ostáva aj naďalej vysoko deficitný, dovoz viac ako dvojnásobne prevyšuje vývoz. Súčasnú tendenciu čiastočne odrážajú snahu tento stav zmeniť – popri raste vývozu na úrovni 12 % dochádza k súčasnému poklesu dovozu nad 7 %. Tovarová štruktúra zahraničného obchodu je však naďalej nevyvážená a neustále zaznamenáva vysoké odchýlky; vývoz/dovoz početných komodít rastie alebo klesá až niekoľkonásobne.

Vývoz za január – september 2019 dosiahol 1 356,5 mil. USD a medziročne sa zvýšil o 11,7 %. Podiel krajín Eurázijskej ekonomickej únie (EEÚ) pritom predstavoval 32,7 % (444,3 mil. USD) pri miernom poklese o 3,6 %. **K celkovému rastu vývozu najviac prispelo nespracované zlato (nárast o 47,2 %),** ktorého podiel na celkovom vývoze vzrástol z 31,5 % na 41,5 %. Výrazný rast vývozu zaznamenali tiež niektoré ďalšie komodity – mäsa a mäsové výrobky (2,8x), tabak a tabakové výrobky (2,3x), priemyselné hnojivá (2,3x), keramické výrobky (1,8x). Na druhej strane (rovnako niekoľkonásobný) pokles vývozu bol zaregistrovaný v prípade odevov a odevných doplnkov (1,7x), obuvi (1,7x).

Dovoz za 1-9/2019 dosiahol 3 652,2 mil. USD (pokles o 7,3 %), podiel EEÚ bol takmer polovičný – 41,5 % (1 515,8 mil. USD), medziročne poklesol o 2,8 %. K zníženiu dovozu najviac prispeli niekoľkonásobné poklesy dovozu viacerých tovarových skupín – výrobkov z kože (2,7-násobný pokles), odevov a odevných doplnkov (1,9x), obuvi (1,5x). Rast dovozu zaznamenal zelenina (1,7x), drevo a výrobky z dreva (1,6x).

Finančné prevody ekonomických migrantov (Kirgizi pracujúci legálne v zahraničí) predstavujú dôležitú položku príjmov ich rodín žijúcich doma a často odkázaných iba na tento jediný oficiálny zdroj príjmu. Podľa údajov Národnej banky Kirgizska za obdobie január – september 2019 previedli migranti domov **1,78 mld. USD**, čo v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka predstavuje pokles o 191 mil. USD (9,7 %). Z uvedenej sumy až **98 % (1,74 mld. USD) boli finančné prevody z Ruskej federácie.** Malou sumou (23,4 mil. USD) prispeli aj transfery z USA. Celkový objem transferov je z pohľadu kapacity kirgizskej ekonomiky mimoriadne dôležitý ak vezmeme do úvahy skutočnosť, že dosahuje takmer tretinu vyprodukovaného HDP.

Priemerná **nominálna mesačná mzda** síce zaznamenáva rastúci trend, v porovnaní s minimálnou mzdou v SR je však stále viac ako dvakrát nižšia. Za obdobie január – september 2019 dosiahla **16 411 KGS (212 EUR)** pri medziročnom náraste o 4,2 %. Najvyššie príjmy sú registrované v sektore finančných a poisťovacích služieb (35,3 tis. KGS/457 EUR), informačných a komunikačných služieb (31,4 tis. KGS/406 EUR), banského a ťažobného priemyslu (31,3 tis. KGS/405 EUR). Najmenej zarábajú zamestnanci v oblasti umenia a zábavy (8,9 tis. KGS/115 EUR), zdravotníctva a sociálnych služieb (10,5 tis. KGS/136 EUR). Z regionálneho hľadiska najvyššie príjmy sú v hlavnom meste Biškeke (21,5 tis. KGS/278 EUR), najnižšie v Ošskej oblasti (10,7 tis. KGS/138 EUR).

Medzinárodné rezervy Kirgizska sa postupne zvyšujú; koncom októbra 2019 predstavovali **2 294,9 mil. USD**, čo je **najvyššia hodnota za ostatných 5 rokov.** Národná banka Kirgizska tieto rezervy využíva hlavne na vyrovnanie prudkých výkyvov výmenného kurzu národnej meny „som“ (KGS) na devízovom trhu. V roku 2018 takto uskutočnila 11 intervencií, pri ktorých nakúpila 20,55 mil. USD a predala 154,55 mil. USD. V 1. polroku 2019 banka predala na devízovom trhu 68,6 mil. USD.

Prognóza vývoja kirgizskej ekonomiky na rok 2020:

Kirgizský parlament začal 11.11. diskusiu k hlavným finančným zákonom krajiny – **návrhu rozpočtu na r. 2020 a prognózu čerpania verejných financií na roky 2021-22** z dielne ministerstva financií. Základom pre formulovanie rozpočtových prostriedkov je tzv. „**optimistický**“ **scenár**, podľa ktorého **rast HDP na budúci rok dosiahne 5,0 %** (1 409,9 USD na 1 obyvateľa), miera inflácie bude 3,7 %. Miera nezamestnanosti by mala poklesnúť z 5,8 % na 5,5 %. Štruktúra HDP v r. 2020 by mala byť nasledovná: 10,8 % poľnohospodárstvo (rast o 3,7 %), 18,6 % priemysel (+4,1 %), 9,3 % stavebníctvo (+11,7 %), 47,2 % služby (rast o 4,3 %). Celkový obrat zahraničného obchodu v r. 2020 by mal dosiahnuť 7,56 mld. USD, vývoz 2,06 mld. USD a dovoz 5,5 mld. USD. Priemerná nominálna mesačná mzda bude 17 955 KGS (233 EUR), životné minimum 5 064 KGS (66 EUR).

Plánované **príjmy štátneho rozpočtu** v r. 2020 by mali dosiahnuť 163,71 mld. KGS/2,1 mld. EUR (24,5 % HDP) a v porovnaní s r. 2019 by mali vzrásť o 7,9 %. Daňové príjmy sa odhadujú na 127,88 mld. KGS/1,7 mld. EUR. Rozpočtové výdavky by mali predstavovať 173,66 mld. KGS/2,3 mld. EUR (nárast o 6,8 %). Na servisovanie verejného dlhu bude v r. 2020 vynaložených 28,819 mld. KGS/375 mil. EUR, z toho vonkajší dlh predstavuje 16,163 mld. KGS/210 mil. EUR. Až 84,7 % z vonkajšieho dlhu však bude treba uhradiť v USD, čo pri pretrvávajúcom riziku vyššej volatility na finančných trhoch môže pre Kirgizsko predstavovať vážny problém pri splácaní jeho záväzkov zahraničným kreditorom.

2. Podnikateľské prostredie

Aktuálny rating Svetovej banky „Doing business 2020“

Kirgizsko sa v najnovšom ratingu Svetovej banky „Doing Business 2020“ z konca októbra 2019 spomedzi 190 hodnotených krajín **umiestnilo na 80. mieste a oproti predchádzajúcemu hodnoteniu pokleslo o 10 priečok**. V rámci krajín svojho hlavného ekonomického smerovania – Eurázijskej ekonomickej únie – sa Kirgizsko umiestnilo na poslednom mieste, keď všetci jej partneri sa dokázali posunúť do pozícií nad 50.priečku (Ruská federácia 28, Kazachstan 25, Bielorusko 49 a Arménsko 47. miesto).

Podnikateľské prostredie Kirgizska získalo **najlepšie hodnotenie v kategórii „Registrácia majetku“**, kde obsadilo celkové 7. miesto a oproti minulému roku sa zlepšilo o 1 pozíciu. Čiastočne sa darilo aj ďalším dôležitým oblastiam ako „**Získanie úveru**“ (15) alebo „**Začatie podnikania**“ (42). Zatiaľ čo však pri hodnotení úverových možností došlo k pokroku z 32. na 15. miesto, v prípade podmienok na začatie podnikania bol vývoj opačný a Kirgizsko pokleslo z 35. na 42. miesto.

K **najslabším stránkam** podnikateľského prostredia patrí **problematický prístup k elektrickej energii** (143. miesto), **vymáhateľnosť zmlúv** (134), ochrana menšinových investorov (128), platenie daní (117). Slovensko sa v uvedenom hodnotení Svetovej banky umiestnilo na 45. mieste.

Detailnejší pohľad na hlavné parametre, ktoré boli dosiahnuté v prípade jednotlivých hodnotených indikátorov, **naznačuje, ktoré sú výhody alebo nevýhody podnikania v Kirgizsku** a vyzerať nasledovne:



- **Registrácia majetku** (7. miesto oproti 8. v minulom roku): na registráciu majetku sú potrebné 3 procedúry, ktoré trvajú v priemere 3,5 dňa.
- **Získanie úveru** (15/32): sila indexu zákonných práv – 9 (stupnica 0-12), hĺbka indexu úverových informácií – 8 (stupnica 0-8).
- **Začatie podnikania** (42/35): na založenie firmy sú potrebné 4 procedúry, ktoré trvajú v priemere 14 dní.
- **Riešenie platobnej neschopnosti** (78/82): miera návratnosti (centy z 1 USD) – 40,6; doba trvania 1,5 roka, náklady (% ceny nehnuteľnosti) – 9,5 %, sila indexu rámca nesolventnosti – 9,0 (stupnica 0-16).
- **Cezhraničné obchodovanie** (89/70): doba kontroly exportnej dokumentácie – 72 hodín, hraničná kontrola – 5 hodín, náklady na vybavenie exportnej dokumentácie – 110 USD.
- **Získavanie stavebných povolení** (90/29): počet potrebných procedúr – 17, doba vybavenia – 167 dní, náklady – 1,7 % z ceny stavby.
- **Daňové povinnosti firiem** (117/150): počet platieb za 1 rok – 26, čas – 220 hodín ročne, celkové dane a odvody – 29,0 % zo zisku.
- **Vymáhateľnosť zmlúv** (134/131): doba – 410 dní, náklady – 47 % z vymáhanej sumy, kvalita indexu právnych procesov – 5,0 (stupnica 0-18).
- **Prístup k elektrickej energii** (143/164): počet požadovaných procedúr – 7, doba získania povolenia – 111 dní, index spoľahlivosti dodávok a transparentnosti sadzieb – 4 (stupnica 1-8).

Digitalizácia verejnej správy

Na zasadnutí parlamentu 14.11. bol predstavený aktuálny stav digitalizácie verejnej správy. V súčasnosti je **obyvateľstvu k dispozícii 110 kategórií verejných služieb v elektronickom formáte**, pričom do konca r. 2019 sa ich počet zvýšil na 189. V **novom elektronickom informačnom systéme «Тундук»** (<https://www.tunduk.gov.kg/>) sa podarilo zjednotiť a navzájom prepojiť 63 štátnych orgánov, 23 komerčných organizácií a 77 informačných databáz. To všetko umožňuje výrazne zjednodušiť pohyb dokumentov medzi jednotlivými organizáciami a získať operatívny prístup k požadovaným informáciám. Jednou z dôležitých súčastí digitalizácie Kirgizska je aj **projekt „Bezpečné mesto («Безопасный город»)**“, ktorého prvá fáza už bola ukončená. Kladie si za cieľ zvýšiť bezpečnosť cestnej premávky.

Projekty zásobovania obyvateľstva pitnou vodou

Zdanlivo samozrejímavá vec – zásobovanie pitnou vodou – nie je v Kirgizsku až takou jednoduchou záležitosťou, hlavne vo vidieckych oblastiach. **Z prostriedkov EBRD (193,7 mil. EUR) bola v tomto roku začatá výstavba nových vodovodov a kanalizačných systémov v 20 mestách a 23 obciach Kirgizska.** V štádiu schvaľovania je ďalší podobný projekt v sume 60 mil. USD, ktorý bude financovaný Islamskou rozvojovou bankou. V súčasnosti (11/2019) má prístup k pitnej vode 66,1 % obyvateľstva, v prípade kanalizácie je situácia ešte horšia – prístup k nej má 29,2 % populácie Kirgizska. Do konca r. 2019 by malo byť zabezpečené zásobovanie pitnou vodou pre 101 z celkového počtu 552 obcí. Z ostávajúcich 451 obcí má zdroje financovania na zabezpečenie zásobovania pitnou vodou iba 207 obcí, u ostatných situácia zatiaľ nie je doriešená. Potrebnú sumu 480 mil. USD plánuje Kirgizsko získať hlavne od donorov (450 mil. USD).

Financovanie projektov z Rusko – kirgizského rozvojového fondu

K 1.11.2019 tento najdôležitejší fond na podporu podnikania v Kirgizsku (<http://www.rkdf.org/ru/>) prefinancoval už v tomto roku 2 227 projektov v celkovej hodnote **373,5 mil. USD**. 54 % projektov fond financoval priamo a 46 % cez partnerské banky v rámci

programov podpory malého a stredného podnikania. Fond v súčasnosti viac ako 90 % svojich projektov orientuje na MSP a 82 % na regionálnej úrovni. Z finančného hľadiska 58 % prostriedkov ide do regiónov a 42 % do hlavného mesta Biškeku.

Fiškalizácia bude prioritou vlády v r. 2020

Premiér M. Abylgaziev vo svojom vystúpení v parlamente 14.11. za **jednu z priorit činnosti vlády na budúci rok označil zavedenie systému elektronickej fiškalizácie daňových procedúr**, čo by malo umožniť podstatne zvýšiť príjmovú položku štátneho rozpočtu. Ako uviedol, v súčasnosti je v Kirgizsku evidovaných 258 tisíc platiteľov daní, z čoho 98,1 % sú malé firmy, 1 % stredné a 0,9 % veľké firmy. Pohľad na objem odvedených daní je však úplne iný – **malé firmy odvádzajú 18 % daní, stredné 5 % a na veľké firmy pripadá ostávajúcich 77 % daňových platieb**. Je to v podstatnej miere odraz rozsiahlej tieňovej ekonomiky, ktorá je najvýraznejšia práve v malom podnikateľskom stave, kde silnú pozíciu majú platby v hotovosti bez účtovných dokladov.

Domáca produkcia je uprednostňovaná vo verejnom obstarávaní

Nákup tovarov domácej výroby v prípade verejného obstarávania predstavuje skutočnú podporu domáceho podnikania. V tomto duchu sa 14.11. vyjadril premiér M. Abylgaziev, podľa ktorého v roku 2018 až 75 % tovarových kategórií nakupovaných v rámci verejného obstarávania bolo z dovozu. Ako uviedol, reforma systému verejného obstarávania, ktorá bola začatá pred rokom, už dokázala priniesť pozitívne výsledky. Prejavili sa tým, že domáci dodávatelia tento rok už zo 66 mld. KGS verejných objednávok na nákup tovarov a služieb dokázali zabezpečiť takmer polovicu (48,3 %), čo je prakticky dvakrát viac, ako pred rokom. To, že takýto postup uprednostňovania domácej produkcie je v rozpore so svetovou praxou (dohoda WTO o verejnom obstarávaní GPA), Kirgizsko ako člena Svetovej obchodnej organizácie už vôbec netrápi. Určite to však predstavuje vážny problém pre zahraničné, aj slovenské firmy.

3. Energetika / nerastné suroviny / životné prostredie

Ázijská rozvojová banka poskytne ďalší úver

Kirgizská vláda a Ázijská rozvojová banka podpísali 1.11. úverovú a grantovú dohodu o **spolufinancovaní projektu rehabilitácie Uč-Kurganskej vodnej elektrárne**. Celková hodnota projektu predstavuje 160 mil. USD, z čoho ARB poskytne úver vo výške 60 mil. USD (na 32 rokov), ktorý bude doplnený grantom 40 mil. USD. Prostriedky budú určené na výmenu elektromechanického zariadenia a hydroagregátov, rekonštrukciu hydrotechnických zariadení, vyčistenie bazénu priehrady od nánosov a spevnenie nosnej konštrukcie elektrárne. Ďalších 45 mil. USD by mala poskytnúť Eurázijská rozvojová banka a zvyšných 15 mil. USD pôjde zo štátneho rozpočtu. Uč-Kurganská vodná elektráreň bola uvedená do prevádzky v r. 1962 a odvtedy nebola modernizovaná.

Ťažba zlata v nálezisku Kumtor

Za 9 mesiacov r. 2019 sa v bani Kumtor, ktorá je kľúčová pre kirgizskú ekonomiku, vytťažilo **451 679 uncí zlata (14,05 tony)**. Spoločnosť do štátneho rozpočtu pritom odviedla na daniach a povinných odvodoch 10,79 mld. KGS/140 mil. EUR. Ťažená ruda obsahuje v priemere 3,8 g zlata na tonu s 85 %-nou výťažnosťou, čo v porovnaní s r. 2018, keď to boli 3 g zlata na tonu rudy s výťažnosťou 79 %, predstavuje kvalitatívny pokrok. Nálezisko Kumtor (<https://www.kumtor.kg/ru/>) je najväčšou baňou na zlato v Strednej Ázii, kontrolovanou zahraničným investorom (spoločnosť Centerra Gold Co. so sídlom v kanadskom Toronte). Od začiatky ťažby v r. 1997 až do konca septembra 2019 tu bolo vytťažných 12,5 mil. uncí zlata.

Grant na rehabilitáciu lesných porastov a pastvín

Rada **Zeleného klimatického fondu** (jeden z kľúčových globálnych nástrojov na prispôsobenie sa zmene klímy v rozvojových krajinách) na svojom zasadnutí 13.11. schválila poskytnutie **grantu vo výške 50 mil. USD, ktorý bude určený na projekty rozširovania plochy lesných porastov a pastvín**. Partnerom pri jeho realizácii bude FAO, podľa ktorého až 85 % územia Kirgizska je zasiahnuté eróziou pôdy kvôli nesprávnemu využívaniu pastvín a lesov. Projekty by mali priaznivo ovplyvniť životné podmienky 430 tis. obyvateľov Kirgizska, ktorého 40 % poľnohospodárskej pôdy trpí vážnou degradáciou.

4. Medzinárodná spolupráca

Donorská konferencia na vysokej úrovni

Zástupcovia 25 organizácií z 10 krajín sa 19.11. zúčastnili v Biškeku na donorskej konferencii na vysokej úrovni za účasti kirgizského prezidenta S. Žeenbekova. **Účelom konferencie bolo hodnotenie plnenia strategických cieľov udržateľného rozvoja**, ktoré si Kirgizsko postavilo do roku 2040. Ide hlavne o podporu rozvoja regiónov, infraštruktúry, investičného prostredia, ľudského kapitálu, integrovaného spravovania vodných zdrojov, ochranu životného prostredia a riešenie mimoriadnych situácií. **Prioritou v najbližšej budúcnosti bude realizácia projektu zásobovania vidieckeho obyvateľstva pitnou vodou**, kde Kirgizsko potrebuje investície vo výške 450 mil. USD. V oblasti energetiky sú požadované investície ešte vyššie a dosahujú 4,5 mld. USD. Ich súčasťou bude lepšie využitie vodného potenciálu krajiny – rekonštrukcia vodnej elektrárne Kambarata-1, Hornonarynskej vodnej kaskády, výstavby nových malých vodných elektrární. Dôležitá bude aj efektívna implementácia medzinárodného energetického projektu CASA-1000 (<https://www.casa-1000.org/>), ktorý by mal umožniť podstatne zvýšiť potenciál vývozu elektrickej energie z Kirgizska do krajín juhovýchodnej Ázie.

Pozn.: údaje uvádzané v národnej mene „Som“ (KGS) boli pre lepšiu názornosť prepočítané na EUR podľa výmenného kurzu k 26.11.2019: 76,9048 KGS/1 EUR

Aktuálny kurz KGS/EUR:

<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=1&From=EUR&To=KGS>

Zdroj: Kabar KG, GOV KG, Štatistický úrad KG, Ministerstvo financií KG, 24 KG, Aki Press, Tazabek, KG News, FOR KG, Novosti KG, Gazeta KG

Vypracoval: Ján Galoci, radca
Nur-Sultan, 26.11.2019